

17.8.2017

EOAK/3419/2017

Oikeusministeriö

PL 25

00023 VALTIONEUVOSTO

LAUSUNTO

Oikeusministeriö on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamieheltä lausuntoa pohjoismaisen saamelaisopimuksen mahdollisen kansallisen voimaansaattamisen edellytyksistä.

Suomen perustuslaki

Suomen perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perustuslain 109 §:n mukaan eduskunnan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Pohjoismaisen saamelaisopimuksen tarkoituksena on vahvistaa saamelaisten oikeudet siten, että saamelaiset voivat säilyttää, harjoittaa ja kehittää kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämäänsä niin, että valtionrajat häiritsevät tätä mahdollisimman vähän.

Pidän pohjoismaisen saamelaisopimuksen voimaansaattamista tärkeänä saamelaisten oikeuksien vahvistamisessa.

Koska lausuntoa on tässä vaiheessa pyydetty vain sopimuksen tekstin perusteella ilman perusteluja, esitän tässä lausunossani näemykseni vain joistakin yksittäisistä sopimuksen kohdista. Saamelaisten itsemääräämisoikeutta koskevan II luvun kannalta pidän tärkeänä, että saamelaiskärjälain valmistelu etenisi joutuisasti.

Itsemääräämisoikeus ja neuvotteluvollisuus

Osallistumisoikeudet ja niitä toteuttava neuvotteluvollisuus ovat alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden kannalta keskeisiä. YK:n ihmisoikeuskomitean mukaan KP-sopimuksen 27 artikla yhdessä KP-sopimuksen 1 artiklan kanssa turvaa joissain alkuperäiskansan kannalta merkittävissä tilanteissa neuvotteluvollisuuden jopa niin vahvasti, että se on luonteeltaan ennakkosuostumuksen kaltainen.

Sopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä on erityistä huomiota kiinnitettävä 4 artiklan itsemääräämisoikeuden toteuttamiseen oikea-aikaisen ja tehokkaan neuvotteluvollisuuden varmistamiseksi kaikissa asioissa, joilla voi olla erityistä merkitystä saamelaisille. Pidän huolestuttavana niitä puutteita, joita neuvotteluvollisuuden toteuttamisessa on aiemmin ilmennyt. Viitataan saamelaiskäräjälain 9 §:n neuvotteluelvoitteen noudattamisen laiminlyöntiin tietyiltä osin Tenojoen kalastussopimusta koskevien neuvotteluiden ja sopimuksen voimaansaattamislain valmistelun yhteydessä, mihin perustuslakivaliokunta (PeVL 5/2017 vp) ja valtioneuvoston apulaisoikeuskansleri (dnro OKV/12/21/2016) ovat kiinnittäneet huomiota. Saamelaiskäräjät (lausunto perustuslakivaliokunnalle 3.2.2016, dnro 61/D.a.4/2016) on puolestaan esittänyt huolensa siitä, että hallituksen esityksestä Metsähallituksen uudelleenorganisointia koskevaksi lainsäädännöksi (HE 132/2015 vp) jätettiin pois aikaisempaan esitykseen (HE 264/2014 vp) sisältyvät alkuperäiskansan oikeuksia koskevat säännökset saamelaisten kotiseutualueella tapahtuvasta valtion maa- ja vesialueiden hoitoa ja käyttöä koskevasta suunnittelusta ja saamelaiskulttuurin heikentämiskiellosta ilman ennakkoneuvottelua asiasta alkuperäiskansan edustajien kanssa.

Pidän tärkeänä, että sopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä arvioidaan huolellisesti, edellyttääkö itsemääräämisoikeuden toteuttaminen neuvotteluvollisuuden vahvistamista eri alojen lainsäädännössä.

Oikeus kieleen ja kulttuuriin

Sopimuksen 21 artiklassa turvataan oikeus käyttää henkilönnimiään sekä saada ne hyväksytyiksi kansallisten säännösten mukaisesti. Saamelaisalueilla on artiklan mukaan voitava hyväksyä ja käyttää saamenkielisiä maantieteellisiä nimiä.

Laillisuusvalvonnassani olen aikaisemmin kiinnittänyt huomiota siihen, että teiden ja kiinteistöjen saamenkielisten nimien merkitsemisessä viranomaisten rekistereihin on ollut puutteita. Kiinteistötietojärjestelmään ei ole ollut mahdollista saada kiinteistön saamenkielistä nimeä saamen kielen kirjaimilla. Tutkittavanani on kantelu, joka koskee oikeutta saada saamenkieliset nimet merkityiksi väestötietojärjestelmään saamen kielen kirjaimilla.

Euroopan neuvoston ministerikomitean (päätoslauselma CM/ResCMN(2017)1) antamassa suosituksessa Suomea kehoitetaan ryhtymään tarvittaviin toimiin, joilla taataan saamelaisnimien merkitseminen julkisiin rekistereihin, passeihin ja muihin julkisiin asiakirjoihin siten, että kunnioitetaan saamen kielen diakriittisia merkkejä.

Sopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä tulee selvittää eri aloilla mahdollisesti tarvittavat lainsäädännölliset ja tekniset uudistukset tämän oikeuden toteuttamiseksi.

Sopimuksen 21 artiklan mukaan valtiot edistävät saamelaisten mahdollisuutta käyttää saamen kieltä terveyden-, ja sairaanhuollossa sekä sosiaalihuollossa saamelaisalueilla. Lisäksi saman artiklan mukaan terveyden- ja sairaanhuollon sekä sosiaalihuollon alalla valtiot huomioivat saamelaiskulttuuriin liittyviä seikkoja.

Pidän tärkeänä, että nämä sopimuksen velvoitteet toteutetaan sote-uudistuksen yhteydessä tekemällä tarpeelliset lainsäädännön muutokset. Terveyden-, sairaan- ja sosiaalihuollon järjestämistä koskevassa lainsäädännössä on otettava huomioon sopimuksen 4 artiklassa turvattu saamelaisten itsemääräämisoikeus, erityisesti oikeus vapaasti kehittää sosiaalisia olojaan, sekä se, että saamelaiskulttuurin huomioon ottaminen terveyden- ja sairaanhuollon sekä sosiaalihuollon alalla ei koske vain saamelaisaluetta.

Saamelainen kulttuuriperintö, saamelaiset kulttuuri-ilmaukset sekä saamelainen perinteinen tieto

Sopimuksen 22 artiklassa turvataan saamelaisille kulttuuriperintöön ja kulttuuriomaisuuteen liittyviä oikeuksia ja asetetaan lainsäätäjälle velvollisuus lailla suojella saamelainen aineellinen kulttuuriperintö. Näiden oikeuksien toteuttamiseksi tulee tarpeellisin lainsäädännön muutoksin luoda mekanismit, joiden avulla saamelaiskulttuurin turvaamiseen suunnataan riittävästi taloudellisia- ja henkilövoimavaroja.

Opetus

Sopimuksen 6 artiklan mukaan valtiot kiinnittävät erityishuomiota saamelaislasten tarpeisiin ja oikeuksiin täyttäessään tämän sopimuksen mukaisia velvoitteitaan. Sopimuksen 20 artiklassa turvataan saamelaisille oikeus välittää kieliään ja kulttuuriaan tuleville sukupolville. Sopimuksen 23 artiklan mukaan muilla maantieteellisillä alueilla kuin saamelaisalueilla valtiot takaavat saamelaisille mahdollisuuden saada saamen kielen opetusta sekä edistävät mahdollisuuksia saamenkieliseen opetukseen.

Sopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä tulee huolehtia siitä, että myös kotiseutualueen ulkopuolella koulutuksen järjestäjillä olisi riittävät voimavarat saamen kielen opetuksen järjestämiseen ja saamenkielisen opetuksen edistämiseen, esimerkiksi etäyhteyksiä käyt-

tävän opetuksen avulla.

Suomen kansainväliset velvoitteet ja niitä koskevat valvontaelinten kannanotot

Pohjoismaisen saamelais sopimuksen voimaansaattamista koskevan hallituksen esityksen perusteluissa tulisi arvioida Suomen voimassa olevien kansainvälisten velvoitteiden ja niitä koskevien valvontaelinten kannanottojen merkitys sopimuksen voimaansaattamisen edellytysten ja sopimuksen soveltamisen kannalta.

Voimaansaattaminen

Sopimuksen 42 artiklan mukaan sopimus annetaan ennen sen allekirjoittamista kaikkien kolmen maan saamelaiskäräjien hyväksyttäväksi. Pidän saamelaisten oikeuksien toteutumisen kannalta tärkeänä, että sopimus saatetaan viipymättä voimaan kaikkien kolmen maan saamelaiskäräjien hyväksymisen jälkeen.

Apulaisoikeusasiamies

Maija Sakslin

Mirja Tamminen

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Mirja Tamminen